

TÜRKİYE İŞLETMELERİNDE ENTELEKTÜEL SERMAYENİN NİCEL VE NİTEL PERFORMANSA ETKİLERİ ÜZERİNE LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

THE RESEARCH LITERATURE, EFFECTS OF INTELLECTUAL CAPITAL ON THE QUANTITATIVE AND QUALITATIVE PERFORMANCE OF BUSINESS IN TURKEY

Bahar ALTUNOK

Yalova Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

ORCID: 0000-0001-8106-3609

Özet

Sanayi toplumundan bilgi ekonomisine geçişteki süreçte; küreselleşme, teknolojik gelişmeler, toplumsal tercihlerin değişmesi ve yine serbest ekonomi ile müşterilerin daha ucuza daha iyiye daha kolay erişebilir hale gelmesi işletmeler için rekabetin doğasını değiştirmiştir. Bu rekabet ortamında işletmeler için entelektüel sermaye, en büyük rekabet gücü olarak tanımlanmaktadır. Çünkü entelektüel sermaye her işletmenin kendisine özel ve eşsiz olup; yalnızca işletmelerin kendi çalışanları tarafından bilinen, çalışanların bilgi ve becerilerini kapsayan kısacası işletmelerin görünmeyen varlıklarıdır. Ve entelektüel sermayesi var olan işletmeler entelektüel sermayelerini geliştirerek, etkin kullanarak; ancak rakiplerine günümüz rekabet piyasasında fark yaratabilmekte, kendilerine ise değer katabilmektedirler. Bu çalışmada entelektüel sermaye ve alt ana unsurlarının işletme performansı üzerindeki etkilerine ilişkin YÖK Tez Merkezinde yapılmış olan çalışmalar incelenmiş ve entelektüel sermayenin işletmeler için önemi gösterilmeye çalışılmıştır. İncelenen çalışmalarda entelektüel sermayenin işletme performansı üzerinde pozitif yönde bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Entelektüel Sermaye, Entelektüel Sermaye Unsurları, İşletme Performansı.

Abstract

Globalization, technological developments, changes in social preferences and the fact that customers become more accessible to better with cheaper prices have changed the nature of competition for businesses in the process of transition from industrial society to knowledge economy. In this competitive environment, intellectual capital is defined as the greatest competitive power for businesses. Because intellectual capital is special and unique to every business and it is the invisible assets of businesses that are known only by their own employees, covering the knowledge and skills of the employees. And businesses with intellectual capital develop and use their intellectual capital effectively; However, they can make a difference to their competitors and add value to themselves in today's competitive market. In this study, the studies are examined which made in the YÖK Thesis Center regarding the effects of intellectual capital and its sub-main factors on business performance and the importance of intellectual capital for businesses has been tried to be shown. In the studies examined, the result has been reached that intellectual capital has a positive effect on business performance.

Keywords: Intellectual Capital, Elements of Intellectual Capital, Business Performance.

1. ENTELEKTÜEL SERMAYE KAVRAMI

Entelektüel sermaye kavramı ilk olarak John Kenneth Galbraith tarafından kullanılmış olup, bir firmanın uzmanlık, bilgi ve örgütsel öğrenme yeteneği gibi normalde fiyat koyulamayacak olan pazar değeridir (Edvinsson, Sullivan, 1996: 358, Akpınar, Akdemir, 1999: 333). Edvinsson (1996: 357), çalışmasında entelektüel sermayenin tanımlamasına dair Fortune dergisinin konuyla ilgili yazı dizisinin yazarı olan Tom Stewart'ın "Dokunamayacağınız ama sizi zengin eden bir şey" şeklinde tanımladığını; Ernst & Young'ın entelektüel sermaye sözcüsü Larry Prusak'ın, onu "(daha yüksek değerli bir varlık üretmek için) biçimlendirilmiş, ele geçirilmiş ve kaldıraçlı entelektüel malzeme" olarak tanımladığını; Mobil'den Ted Lumley'in, bunu "iş sürecinde ekonomik düzeni artırmak için kullanılan bilgi" olarak gördüğünü; Dov Chemical Şirketinden Gordon Petrash'ın, entelektüel sermayeyi "değer potansiyeli olan bilgi" olarak tanımladığını belirterek aslında kişilerin içinde bulunduğu disipline bağlı olarak, farklı tanımlamalar yaptıklarına dikkat çekmiştir. Edvinsson' göre bu tanımlarda da görüldüğü üzere kuruluşlar; entelektüel sermayenin odaklanmış, organize edilmiş bir bilgi (bilgi) stoğu olduğu konusunda hemfikirdirler. Ancak Edvinsson bir bilgi stokunun (entelektüel sermaye) varlığı, pazarın birçok bilgi şirketine verdiği yüksek değeri açıklamak için yeterli olmadığını ve şirketlerin entelektüel sermayelerini kullanma becerisinin aslında, kârlılık için belki de daha büyük bir anahtar olduğunu belirterek entelektüel sermayeyi; müşteri sermayesi de dahil beşeri sermaye ve yapısal sermayenin toplamı olarak tanımlamıştır.

Dolayısıyla ilk profesyonel entelektüel sermaye yöneticisi olarak bilinen Edvinsson'a göre entelektüel sermaye sadece bir bilgi stoku değil, aynı zamanda bu bilgiye dayalı bir eylem yeteneğini de kapsamaktadır. Entelektüel sermayenin tam manası ile anlaşılabilmesi için entelektüel sermayeyi oluşturan unsurlarının bilinmesi gerekmektedir. Entelektüel sermayenin bileşenlerinin açıklanması aşamasında farklı entelektüel modelleri geliştirilmiştir. Ancak bu farklılıkların giderilmesi ve entelektüel sermaye kavramındaki tanım karmaşasasının giderilmesi için Avrupa Birliği entelektüel sermaye konsensüs projesi olarak MERITUM'u gerçekleştirmiş ve bu proje ile entelektüel sermaye "İnsan, yapısal ve ilişkisel sermayelerinin kombinasyonudur" şeklinde tanımlamıştır (Yılmaz, Özer, 2019: 198). Bu bağlamda bu çalışmada entelektüel sermayenin ana unsurları MERITUM esas alınarak açıklanmıştır.

1.2. Entelektüel Sermayenin Ana Unsurları

1.2.1. İnsan Sermayesi

İnsan sermayesi işletmelerin sahip oldukları çalışanlar olup, çalışanları tarafından oluşturulan fiziksel olmayan varlıklarla temsil edilmektedir. Yani insan sermayesi çalışanların teknik bilgilerini, tecrübelerini, bilgi-becerileri ve yeteneklerini kapsayan değerdir. Bu özellikler örgüt üyelerinin ayrılmaz parçası olup, çalışanların işletmeden ayrılmalari halinde bu birikimde beraberlerinde gitmektedir. İnsan sermayesinin al bileşenleri ise "mesleki yeterlilik, bilgi üretimine yönelik çalışmalar, yetenek-beceri oluşturmaya yönelik çalışmalar ve girişimcilik coşkusu, mucitlik, kabullenici ya da reddedici yetenekler" şeklinde sıralamak mümkündür (Sağır, Gönülölmez, 2019: 60).

Kuruluşlar için bireysel yeterlilik önemlidir. Bireyler iş dünyasındaki tek gerçek temsilcilerdir; İster somut fiziksel ürünler ister somut olmayan ilişkiler olsun, tüm varlıklar yapılan insan eyleminin sonucudur ve nihayetinde işletmeler varlıklarının devamı için insanlara bağlıdır (Akpınar, Akdemir, 1999: 334). Bu sebeptendir ki insan sermayesine yatırım yapmanın marjinal değeri, makinelere yatırım yapmanın marjinal değerinden üç kat daha

büyüktür ve yöneticiler işletmelerindeki sahip oldukları insan sermayesini; çalışanlarına çeşitli eğitim programları vererek, çalışan tatmin seviyelerini yüksek tutarak motive edip geliştirmektedirler (Atan, Tunçer, 2019: 75). Çünkü insan sermayesi, rekabet piyasasında rekabet güçlerini attıran ya da rekabet farkı yaratan bir işletmenin sahip olduğu çalışanlarının sahip olduğu unsurlardır.

1.2.2. Yapısal Sermaye

Yapısal sermaye, çalışanların verimli olabilmek için ihtiyaç duyduğu mekanizmaları; bilgi, sistem vs. destekleri sunan ve insan sermayesini destekleyen bir alt yapıdır. Çalışanlar bu sayede en iyi performanslarını gösterebilmekte ve bu sermaye eksikliğinde ya da yetersizliğinde insan sermayesini destekleyemez; dolayısıyla entelektüel sermaye de olması gereken potansiyeli işletmeler açısından sağlayamaz (Yılmaz, Özer, 2019: 200). İşletmeler için insan sermayesinden daha önemli bir yere sahip olan yapısal sermayenin alt unsurları, patentler, bilgi sistemleri, yönetim felsefesi, telif haklar, dizayn haklar, örgüt kültürü, yönetim süreçleri, ticari amblemler, ticari sırlar, finansal ilişkiler, ağ sistemleri ve hizmetle ilgili amblemlerdir (Karacan, 2004: 188).

Yapısal sermayenin amacı, insan sermayesinin şirket amaçlarını başarmaya hizmet edecek şekilde kullanılmasını sağlamak olup, organizasyondaki veritabanları, örgütsel şemalar, süreç manüelleri, stratejiler, rutinler vb. insan- dışı bilgi kaynaklarının tümünü kapsamaktadır. Ayrıca yapısal sermaye bilgiyi yöneten tüm ölçülemeyen başarılarından daha ölçülebilir varlıklara kadar uzanan işletmelerin entelektüel sermayesinden faydalanmasını sağlayan yapıdır (Özdemir, Balkan, 2010: 116).

Yapısal sermaye, ayrıca her işletmede farklılık gösteren işletmelerin kendilerine özgü yapısı olup, işletmelerin ayakta kalabilmesini sağlayan insan sermayesi dışında kalan bilgiye dayalı unsurlar bütünüdür ifade etmektedir (Sağır, Gönülölmez, 2019: 60). Yapısal sermaye insan sermayesini biçimlendiren, çalışanları teşvik edici, cesaretlendirici ve aidiyete duygusu yaratıcı bir örgütsel atmosferin oluşmasına yönelik yönetim ve uygulamalarını destekleyici bir alt yapıdır (Kanıbir, 2004: 81).

1.3. İlişkisel Sermaye (Müşteri Sermayesi)

Entelektüel sermayenin bir diğer ana unsurlarından biri olan ilişkisel sermaye diğer sermaye çeşitlerine göre daha kompleks olması ve birçok maddi olmayan unsurları kapsamasından dolayı günümüze kadar entelektüel sermayenin diğer iki bileşenine göre nispeten keşfedilmemiştir. İlişkisel sermaye işletmelerin yeni bilgiyi nasıl alabileceği, keşfedebileceği ve bu bilgiden nasıl yararlanabileceği biçiminde tanımlanmaktadır (Baş, vd., 2014: 212).

Kanıbir'e (2004: 82), göre "Kar amaçlı ya da kar amaçsız, hizmet ya da imalat sektörü, hangi konumda olursa olsun her organizasyon değer üretme sürecinde muhataplarının algılama biçimleri, tepkileri ve beklentilerini öğrenmek ve değerlendirmek zorundadır. Bu durum, hedef kitleler için gerçek bir değer üretme anlayışının mutlak bir parçasıdır. Bundan dolayı, başlangıçta müşteri sermayesi olarak tanımlanan söz konusu mekanizma, bugün ilişkisel sermaye olarak adlandırılmakta ve organizasyonun müşteriler, rakipler, tedarikçiler, her türlü kurum ve kuruluşla kısaca tüm çevresel faktörler ile olan ilişkilerine dayanarak geliştirdiği yeni bilgi ve değerler, bir organizasyonun ilişkisel sermayesi olarak değerlendirilmektedir". Buna göre ilişkisel sermaye müşteri sermayesinin alt unsurları olan tüm çevresel faktörlere bağlı olarak geliştirilen bilgi ve değerlerdir. Bir işletmenin ilişkisindeki gömülü bilgisi niteliğinde

olan ilişkisel sermaye, bu ilişkilerdeki karşılıklı iletişim, güven, bağlılık ve tatmin, bilgi eş yaratımı sağlar. İşletmelerin ilişkisel sermayesi çevresi ile ilişkisinde gelişen bilgi ve değerlerden oluşmaktadır ve ilişkisel sermayesi yüksek işletmeler ilişkisel sermayelerine önem vermektedirler (Yılmaz, 2015: 71). Çünkü, ilişkisel sermaye işletmelere rekabet üstünlüğü sağlayabilecek, işletmelere katma değer yaratabilecek bir araç niteliğindedir.

Bu bağlamda ilişkisel sermayenin alt unsurları; “Marka, Müşteriler, Müşteri bağlılığı, Dağıtım kanalları, İşletmelerle birliği, Araştırma işbirliği, Finansal sözleşmeler, Lisans anlaşmaları, Franchising anlaşmaları” şeklinde dış çevreye bağlı ve dış çevrede meydana gelebilecek olan değişimlerden etkilenebilecek çevresel faktörleri kapsamaktadır (Baş, vd., 2014: 212).

2. İşletme Performansı

İşletme performansı, bir işletmenin amaçlarını gerçekleştirebilmesi için göstermiş olduğu tüm çabaların değerlendirilmesi; diğer bir ifade ile bir işletmeyi amaçlarına taşıyan önceden belirlenmiş, tasarlanmış ya da planlanmış bir etkinliğin sonuçlarının nitel ve nicel olarak tanımlanmasıdır (Başar, Azgın, 2016: 781). Daha genel bir ifade ile bir işletmenin amaçlarını belli bir dönem sonunda ne derece gerçekleştirebildiğinin değerlendirilmesidir.

Genellikle işletme performansı; finansal performans, operasyonel performans ve örgütsel performans boyutlarını içeren çok boyutlu bir yapı olmasından dolayı (Zehir, Acar, 2005: 23), karlılığın işletmelerin performans değerlendirmelerinde esas ölçüt olarak kullanılması tek başına yetersiz olup; işletmeler performanslarını çok boyutlu olarak değerlendirmek zorundadırlar. Çünkü işletmelerin karlılık, verimlilik, işletmenin borsa karlılığı ve büyüme gibi temel ve vazgeçilmez hedeflerini; yenilik, kalite, finansal yapı, sans, yönetim becerisi, örgütsel beceri, çevrenin firmaya bakışı ya da çevresel faktörler gibi birçok faktörler doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebilmektedir. Bu sebeple iyi bir işletme performansını sadece karlılık boyutu ile değil, diğer faktörlerinde kontrol edilmesi, iyi yönetilmesi ile gerekmektedir (Bayyurt, 2007: 588).

İşletmeler günümüz rekabet piyasasında işletme performanslarını nitelik ve nicelik olarak sürekli iyileştirerek ve geliştirerek; rakipleriyle sundukları ürün ve hizmetleri çoğu zaman karşılaştırarak bir rekabet içerisine girmişlerdir (Zehir, Acar, 2005: 23). Bu sebeple son yıllarda işletmeler performanslarını; finansal göstergelerin yanı sıra finansal olmayan performans göstergeleri ile yani “verimlilik, kalite, müşteri tatmini, üretimde değer yaratma, teknolojik etkinlik, yeni ürün geliştirme, çalışma yaşamının kalitesi, pazar payı ve kamu sorumluluğu” gibi yeni boyutlar da kullanılmaya başlanmışlardır (Erdem, vd., 2011: 85).

3. Entelektüel Sermayenin Nicel ve Nitel Performansa Etkileri

Şirket performansları finansal ve finansal olmayan performans diğer bir deyişle objektif ve sübjektif performans şeklinde iki boyutta ele alınmaktadır. Objektif performans işletmelerde finansal veriler kullanılarak oluşturulmakta ve karşılaştırılmalı nicel verilerin elde edilmesi sonucunda ölçülen objektif performans dâhilinde sübjektif veriler veya algı yer almamaktadır. Sübjektif performans ise “verimlilik, kalite, yeni ürün geliştirme, müşteri memnuniyeti, pazar payı üretimde değer yaratma ve teknolojik etkinlik” gibi nitel ölçütler olup, nitel ölçütler sübjektif performansın temelini oluşturmakta ve nitel ölçütler önemli ölçüde yöneticiler tarafından yapılan bireysel kararları temel almaktadır (Öz, 2019: 36).

Günümüz rekabet piyasasında işletmeler artık maddi olan varlıkların yanı sıra maddi olmayan varlıkları ile yani entelektüel sermayesi ile rakipleri arasında farklılık yaratmaya

çalışmaktadırlar. İlgili literatür incelendiğinde işletmelerin finansal olmayan varlıklarının yani entelektüel sermaye ve bunun alt unsurları olan insan sermayesi, yapısal sermaye ve ilişkisel sermayenin işletme performansları üzerinde önemli bir etkisi olduğu görülmektedir. YÖK Tez Merkezinde entelektüel sermayenin, şirket performansı üzerine etkilerini doğrudan inceleyen ve bu etkilerin entelektüel sermayenin hangi boyutu ile sağladığını ortaya koyan çalışmalar içerisinde önemli görülenlerden bazıları aşağıda özetlenmiştir.

Hakan ŞEN (2020), “Entelektüel Sermaye ve Firma Performansı”

Bu çalışmada Türkiye’de bulunan ve Borsa İstanbul’da devamlı olarak faaliyet gösteren BIST 100 Endeks’indeki 112 şirketin firma değeri ve performansı üzerindeki entelektüel sermaye etkisi, Ante Pulic tarafından geliştirilen VAIC yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Araştırma, 2015-2016-2017-2018-2019 yıllarını kapsayan 5 yıllık bir dönem ve 112 şirketli 560 gözlem içeren panel veri analizi kullanılarak hazırlanmıştır. Analizler sonucunda entelektüel sermayenin, muhasebe temelli performans göstergesi olan “Varlık Karlılığı ve Öz Sermaye Karlılığı” etkilemediği tespit edilmiştir. Buna karşın entelektüel sermayenin, verimlilik ve piyasa performansını pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Deniz YILDIZ (2020), “Büyük İşletmelerde Entelektüel Sermayenin Yenilikçiliğe Dayalı Rekabet Üstünlüğüne Etkisi: Eskişehir’de Kurulu İşletmeler Üzerinde Bir Araştırma”

Bu çalışmada Eskişehir ili sanayi sektöründe faaliyette bulunan büyük ölçekli işletmelerin sürdürülebilir rekabet üstünlüğüne, yenilikçilik yapısı ve entelektüel sermayenin nasıl bir ilişki içinde olduğu araştırılmıştır. 42 işletme ile anket çalışması yapılarak tamamlanan bu çalışmanın sonucunda işletmelerin sahip oldukları entelektüel sermayenin yenilik ve rekabet üstünlüğü elde etme yöntemleri ile arasında yüksek dereceli pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna göre, “İnsan sermayesinin nitelikleri ile işletmenin rekabet üstünlüğüne ulaşma durumu arasında; yapısal sermayenin nitelikleri ile rekabet üstünlüğüne ulaşma yöntemleri arasında; işletmenin müşteri sermayesinin nitelikleri ile inovasyon düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki” tespit edilmiştir.

Mehmet Muaz UYAROĞLU (2019), “Entelektüel Sermaye ve Yetenek Yönetiminin İşletme Performansına Etkisi”

Bu çalışmada entelektüel sermaye ve yetenek yönetiminin işletme performansı üzerindeki etkilerini incelemek amacı ile Anadolu Yakası sınırları içerisinde yer alan Sultanbeyli ilçesinde toplamda 130 farklı tekstil işletmesinden 292 katılımcı ile anket çalışması yapılmıştır. Entelektüel sermaye, yetenek yönetimi ve işletme performansı ölçeklerinden oluşan anket formu kullanılmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda, entelektüel sermaye ile işletme performansı arasında kurulan ilişkinin açıklanabilir olduğu ve entelektüel sermaye seviyesinin yükselmesinin aynı derecede işletme performansını da pozitif etkilediği yani tekstil işletmelerinin entelektüel sermayeyi arttırmaları ile birlikte aynı paralelde işletme performansının da artması beklendiği ortaya koyulmuştur.

Ayşe Özge ÖZ (2019), “Entelektüel Sermayenin İşletme Performansı Üzerine Etkisi: Nevşehir İli Örneği”

Bu çalışma da ise Nevşehir il ve ilçelerinde faaliyet gösteren kamu ve özel bankalardaki yönetici konumunda bulunan 110 yönetici ile entelektüel sermaye ölçeği ile işletme performansı ölçeği kullanılarak anket çalışması yapılmıştır. Araştırma sonucu elde edilen

bulgulara göre “entelektüel sermaye, işletme performansı üzerinde; entelektüel sermayenin yapısal sermaye boyutu sübjektif performans üzerinde ve entelektüel sermayenin diğer bir alt boyutu olan müşteri sermayesi boyutu ise sübjektif performans üzerinde pozitif bir etkiye” sahiptir. Bunun yanı sıra entelektüel sermayenin insan sermayesi boyutu, sübjektif performans üzerinde ve objektif performans üzerinde; yapısal sermaye boyutu objektif performans üzerinde ve müşteri sermayesi boyutu objektif performans üzerinde pozitif bir etkiye sahip olmadığı diğer bulgulardır.

Selma KARADENİZ (2017), “Entelektüel Sermaye ve Örgüt Kültürünün Yenilik ve Firma Performansı Üzerindeki Etkileri”

Bu araştırmada; entelektüel sermaye ve örgütsel kültürünün firma yeniliğine ve firma performansına etki düzeyleri araştırılmıştır. Bu amaç doğrultusunda İstanbul ve Gebze’de faaliyet gösteren firmaların özellikle üst yönetim kademelerinde çalışan 185 katılımcı ile anket çalışması yapılmıştır. Elde edilen verilerin çıktılarına göre “entelektüel sermaye bileşenlerinden insan sermayesi ve ilişkisel sermayenin firma yeniliğini olumlu yönde etkilediği, entelektüel sermayenin alt bileşenlerinden ilişki sermayesi ve yapısal sermayenin firma performansını pozitif yönde etkilediği” belirlenmiştir.

Sami Dirim AKBULUT (2017), “Entelektüel Sermaye İle Öz Sermayenin Performans Üzerindeki Etkisinin Karşılaştırılması: Otomotiv Sektörü Örneği”

Bu çalışmada entelektüel sermaye ve öz sermayenin performans üzerindeki etkisinin karşılaştırılması amacı doğrultusunda hangi sermayenin işletme performansının üzerinde daha etkili olduğu ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda BİST 100 listesinde yer alan otomotiv ve otomotiv yan sanayi sektöründe faaliyet gerçekleştirmekte olan 13 firmanın 2012-2016 yılları arasında oluşan mali bilgileri incelenmiştir. Araştırma sonucu elde edilen bulgulara göre; entelektüel sermaye ile yapısal sermaye, insan sermayesi ve müşteri sermayesi arasında pozitif yönde kuvvetli bir ilişki olduğu; ayrıca yapısal sermaye ile insan sermayesi arasında pozitif yönde zayıf bir ilişkinin olduğu; yapısal sermaye ile müşteri sermayesi arasında pozitif yönde orta kuvvetli bir ilişki olduğu belirlenmiştir. İnsan sermayesi ile müşteri sermayesi arasında da yine pozitif yönde orta kuvvetli bir ilişki olduğu; ayrıca entelektüel sermayenin karlılık performansı üzerine anlamlı bir etkisi olduğu saptanmıştır.

Tuğba Karataş (2017), “Bir Bilgi Yönetim Aracı Olarak Entelektüel Sermayenin İşletme Performansına Etkisi: Samsun İlinde Bir Uygulama”

Bu çalışmada entelektüel sermayenin şirket performansına etkisini belirlemek amacı ile Samsun ili Organize Sanayi Bölgesinde bulunan 56 işletmeye anket yöntemi uygulanarak veriler toplanmış ve analize tabi tutulmuştur. Elde edilen bulgulara göre şirket performansı ile entelektüel sermaye bileşenleri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Ancak, işletmelerin işletme performansına sadece ilişkisel sermayenin etki ettiği insan sermayesi ve yapısal sermayenin etkisinin olmadığı görülmüştür. Araştırmacıya göre “bu çalışmada insan sermayesinin işletme performansına etki etmemesinin nedenlerinden biri olarak işletmede çok önemli bir yere sahip eğitim ve öğretimin etkin rol almamasının büyük ölçüde etki ettiği ve işletmede deneyim ve uzmanlık alanlarının dışında çalışanların bulunması da işletmenin insan sermayesini olumsuz yönde etkileyebilecek güce sahip olabileceği düşünülmektedir”. Bu bağlamda işletmelerin ilişkisel sermayesi ile işletme performansı arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve şirket verimliliğini ve sürdürülebilirliğini etkilediği saptanmıştır.

Osman YILMAZ (2015), “İlişkisel Sermaye, Yapısal Sermaye ve İnsan Sermayesinin Şirket Performansına Etkisi”

Bu çalışmada entelektüel sermayenin alt ana unsurları ve bu unsurların karşılıklı etkileşimi ile birlikte bu etkileşimin nicel ve nitel performansa etkisinin ölçülmesi amaçlanmış olup bu amaç doğrultusunda entelektüel sermayenin ana faktörlerini belirleyen alt unsurları ve unsurların firmanın nicel ve nitel performanslarına etkilerini bir bütün halinde görebilmek için bir entelektüel sermaye modeli geliştirilmiştir. Çalışmanın alan çalışması için Ticaret ve Sanayi Odalarına üye 1050 firma sahibi ve yöneticisi ile anket çalışması yapılmıştır. Araştırma sonucu elde edilen ve geliştirilen entelektüel sermaye modeline göre “entelektüel varlıklar, işletmelerin nicel ve nitel performansını artırmakta ve entelektüel sermaye; bileşenleri ile etkileşim halinde olduğu gibi, entelektüel sermaye bileşenleri de birbirleri ile etkileşim içerisinde. Bu etkileşim de işletmelerin nicel ve nitel performanslarını artırıcı etki yapmaktadır.

Ayşe Elvan BAYRAKTAROĞLU (2015), “Türk İmalat Sanayinde Faaliyet Gösteren Firmaların Entelektüel Sermaye Kullanım Etkinliği ve Firma Performansı İlişkisi”

Bu çalışmada araştırmacı, Borsa İstanbul’da listelenmiş, “Türkiye’nin küresel ekonomiyle bağını kuran lokomotif sektör” olan imalat sektöründe faaliyet gösteren firmaların verileri üzerinden, sektörün ve altındaki sektörlerin entelektüel sermaye kullanım etkinliklerini belirlemek ve entelektüel sermayenin hangi alt boyutunun şirketlerin finansal ve pazar performansı üzerinde etkili olduğunu saptayabilmeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda elde ettiği bulgulara göre “İmalat endüstrisi alt endüstrileri arasında, ortalama entelektüel sermaye etkinliği ve firma performansı olarak en başarılı endüstri Metal eşya, makine endüstrisi iken, en başarısızlar Metal ana ve Orman, kağıt, basım endüstrileridir”. Ayrıca firmaların finansal performansı, özellikle kârlılıkları, ile entelektüel sermaye etkinlikleri arasında bir ilişkinin var olması ve insan sermayesi etkinliği başta olmak üzere, yapısal sermaye etkinliği ve kullanılan sermaye etkinliğinin kârlılık göstergeleri üzerinde etkili olduğu çalışmanın diğer bulguları arasındadır.

Esra Çiğdem CEZLAN (2014), “Entelektüel Sermayenin Firma Yenilikçiliği ve Firma Performansına Etkisi: Sağlık İşletmelerine Yönelik Bir Uygulama”

Bu çalışma da ise entelektüel sermayenin sağlık işletmelerinin performansları üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğu incelenmiştir. Bu inceleme için bir kamu hastanesi ve bir özel hastanede 245 idari ve sağlık çalışanı anket çalışması yapılmıştır. Araştırma sonucuna göre entelektüel sermayenin alt ana boyutu olan insan sermayesi ile firma yenilikçiliği arasında; yine entelektüel sermayenin diğer bir alt ana boyutu olan yapısal sermayesi ile firma performansı arasında pozitif yönlü bir ilişkinin var olduğu belirlenmiştir. Bunun yanı sıra araştırma kapsamındaki örneklem firmaların ilişki sermayeleri ve insan sermayeleri ile firma performansı arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olmadığı, yine yapısal sermaye ile firma yenilikçiliği arasında pozitif bir ilişkinin olmadığı da araştırma sonucu elde edilen diğer bulgulardır. Araştırmacıya göre yapısal sermaye ile firma yenilikçiliği arasında bir ilişkinin olmamasının en önemli sebebi, söz konusu sağlık işletmelerinde “organizasyonel/yapısal sermayenin etkin bir şekilde yönetilememesinden” kaynaklandığıdır. Ayrıca insan sermayesinin firma performansı üzerinde etkiye sahip olmamasının nedeni ise “sağlık çalışanlarının performans kaygısının örgüt düzeyinde değil müşteri düzeyinde” olmasıdır.

Ebru Beyza KOCAPINAR (2010), “Entelektüel Sermayenin Girişimsel Oryantasyona Etkisi ve Firma Performansı ile İlişkisi”

Bu çalışmada İstanbul Sanayi Odasının belirlediği Türkiye’nin 500 firmadan 188 şirketi temsilen anket ile veri toplama yöntemi ile toplam 376 anket uygulanarak saha araştırması yapılmıştır. Bu saha araştırmasında amaç; entelektüel sermayenin girişimsel oryantasyon üzerine etkisini, ve girişimsel oryantasyonun firma performans kriterlerini ne oranda etkilediği incelemektir. Araştırma sonucu elde edilen bulgulara göre işletmelerin entelektüel sermayesi ile yenilik performansı arasında, finansal performansı arasında ve girişimsel oryantasyon arasında pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır. Ayrıca girişimsel oryantasyon, entelektüel sermaye ile finansal performans ilişkisinde ara değişken etkisine sahip olması bir diğer bulgular arasındadır.

Sebahattin YILDIZ (2010), “Entelektüel Sermayenin İşletme Performansına Etkisi: Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma”

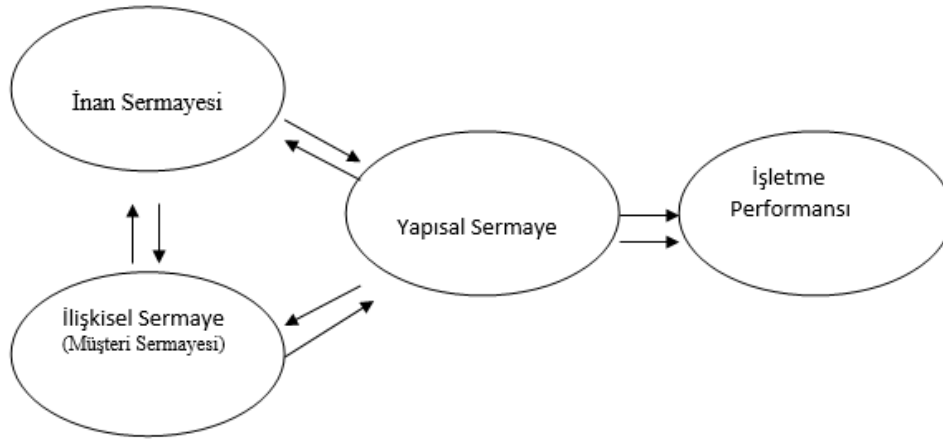
Entelektüel sermayenin banka performansı üzerindeki etkisini belirlemek amacı ile hazırlanan bu çalışma için Türk bankacılık sektöründeki İMKB’ye kote 8 özel sermayeli mevduat bankasının 421 yöneticisi ile anket çalışması yapılmıştır. Bu araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre “bankacılık sektöründe entelektüel sermaye unsurlarından müşteri sermayesinin öncelikli önemde olduğu, bunu sırasıyla yapısal sermayenin ve insan sermayesinin izlediği bulunmuştur. Ayrıca, insan sermayesi, yapısal sermaye ve müşteri sermayesi unsurlarından oluşan entelektüel sermayenin, bankaların hem subjektif (algılanan) hem de objektif (nicel) performansını olumlu yönde etkilediği gözlenmiştir. Entelektüel sermaye unsurlarının objektif performansa göre subjektif performansı daha yüksek düzeyde etkilediği gözlenirken, özellikle müşteri ve yapısal sermayenin bankaların subjektif performansını daha olumlu düzeyde etkilediği, objektif performansı ise öncelikli olarak yapısal sermayenin etkilediği gözlenmiştir”.

Sonuç Yerine

Bilgi ekonomisi ile birlikte özellikle bilgi yoğun sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerin yoğun rekabet piyasalarında rekabet avantajı sağlamaları ya da serbest piyasa ekonomisinde tutunabilmelerini sağlayan entelektüel sermaye, son yıllarda oldukça üzerinde durulan ve tartışılan bir konudur. Her ne kadar işletme bilançolarında gözükmese de entelektüel sermaye, işletme performansında maddi olmayan varlıklar olarak değer yaratan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Entelektüel sermayenin işletme performansı üzerine yapılmış olan çalışmalar incelendiğinde entelektüel sermayenin pozitif yönde bir etkisinin olduğu ayrıca entelektüel sermayenin alt ana unsurları olan insan sermayesi, yapısal sermaye ve ilişkisel sermayesi bileşenlerinde kendi arasında bir ilişkinin olduğu, işletme verimliliğini ve karlılığını arttıran bir unsur olduğu görülmüştür.

Şekil 1. Entelektüel Sermaye Unsurları ve İşletme Performansı İlişkisi

Kaynak: Sağır, Gönülölmez, 2019: 64

Entelektüel sermayeye ilişkin yapılmış olan çalışmalar esas alınarak günümüz bilgi toplumunda işletmelerin entelektüel sermayeleri ile rekabet piyasasında rakiplerine karşı farklılık, üstünlük ya da daha fazla değer yaratabildiklerini söylemek mümkündür. Ancak, değişen bu ekonomik piyasada işletmelerin entelektüel sermayeye sahip olmaları ve onu aktif bir şekilde kullanabilmeleri ile bu mümkündür. Bu bağlamda işletmelerin başarısı üzerinde öncelikle bir entelektüel sermayeye sahip olmaları ve bu sermayenin etkin yönetilmesi; ancak işletmeden işletmeye entelektüel sermayenin yönetilmesi hususunda farklılıklar olabileceği göz önünde bulundurularak işletmeler, kendilerine uygun olan bir modeli geliştirerek entelektüel sermayelerini uygulamaları gerekmektedir.

Kaynakça

- Akbulut, S.D., (2017). Entelektüel Sermaye İle Öz Sermayenin Performans Üzerindeki Etkisinin Karşılaştırılması: Otomotiv Sektörü Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir*.
- Akpınar, A. T., & Akdemir, A. (1999). Intellectual capital. In *Third European Conference* (pp. 332-340).
- Atan, Ö., & Tunçer, A. (2019). Entelektüel Sermayenin İşletme Performansına Etkileri Üzerine Bir Araştırma. *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi*, 2(1), 71-100.
- Başar, A. B., Azgın, N. (2016). İşletme Performansının Ölçülmesinde Nakit Akış Analizlerinin Esasları ve Borsa İstanbul Perakende Sektöründe Bir Araştırma. *Journal Of Social Sciences/Sosyal Bilimler Dergisi*, (23).
- Bayraktaroğlu, A.E., (2015). Türk İmalat Sanayinde Faaliyet Gösteren Firmaların Entelektüel Sermaye Kullanım Etkinliği ve Firma Performansı İlişkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul*.
- Bayyurt, N. (2007). İşletmelerde Performans Değerlendirmenin Önemi ve Performans Göstergeleri Arasındaki İlişkiler. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (53), 577-592.
- Cezlan, E.Ç., (2014). Entelektüel Sermayenin Firma Yenilikçiliği ve Firma Performansına Etkisi: Sağlık İşletmelerine Yönelik Bir Uygulama. Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul*.

Edvinsson, L., & Sullivan, P. (1996). Developing A Model For Managing Intellectual Capital. *European Management Journal*, 14(4), 356-364.

Erdem, B., Gökdeniz, A., & Met, Ö. (2011). Yenilikçilik ve İşletme Performansı İlişkisi: Antalya'da Etkinlik Gösteren 5 Yıldızlı Otel İşletmeleri Örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26(2), 77-112.

Kanıbir, H. (2004). Yeni Bir Rekabet Gücü Kaynağı Olarak Entellektüel Sermaye ve Organizasyonel Performansa Yansımaları. *Journal of Aeronautics and Space Technologies*, 1(3), 77-85.

Karacan, S. (2004). Entelektüel Sermaye ve Yönetimi. *İSMMM Mal Çözüm Dergisi*, 69, 177-199.

Karadeniz, S., (2017). Entelektüel Sermaye ve Örgüt Kültürünün Yenilik ve Firma Performansı Üzerindeki Etkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Gebze Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze*.

Karataş, T. (2017). Bir Bilgi Yönetim Aracı Olarak Entelektüel Sermayenin İşletme Performansına Etkisi: Samsun İlinde Bir Uygulama. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Öndokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun*.

Kocapınar, E.B., (2010). Entelektüel Sermayenin Girişimsel Oryantasyona Etkisi ve Firma Performansı ile İlişkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze*.

Metin, B. A. Ş., Yangil, F. M., & Aygün, S. (2014). Entelektüel Sermaye Alanında Yapılan Lisansüstü Tez Çalışmalarına Yönelik Bir İçerik Analizi: 2002-2012 Dönemi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 10(23), 207-226.

Nahapiet, J., & Ghoshal, S. (1998). Social Capital, Intellectual Capital, and The Organizational Advantage. *Academy Of Management Review*, 23(2), 242-266.

Öz, A.Ö., (2019). Entelektüel Sermayenin İşletme Performansı Üzerine Etkisi: Nevşehir İli Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir*.

Özdemir, L., & Balkan, O. (2010). Entelektüel Sermaye Unsurlarının İşletmelere Sağladığı Katkıları. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 115-121.

Sağır, M., & Gönülölmez, A. (2019). Yapısal Sermaye ve İnsan Sermayesinin İşletme Performansına Etkileri: Örgütsel Çevikliğin Aracılık Rolü-The Effect Of Structural Capital and Human Capital On Business Performance: The Role Of Organizational Agility. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(27), 58-77.

Şen, H. (2020). Entelektüel Sermaye ve Firma Performansı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir*.

Uyaroğlu, M.M., (2019). Entelektüel Sermaye Ve Yetenek Yönetiminin İşletme Performansına Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul*.

Yıldız, D. (2020). Büyük İşletmelerde Entelektüel Sermayenin Yenilikçiliğe Dayalı Rekabet Üstünlüğüne Etkisi: Eskişehir'de Kurulu İşletmeler Üzerinde Bir Araştırma. Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun*.

Yıldız, S. (2010). Entelektüel Sermayenin İşletme Performansına Etkisi: Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma. Yayınlanmamış Doktora Tezi. *Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul*.

Yılmaz, O., Özer, G. (2019). Yapısal Sermaye ve İnsan Sermayesinin İşletmenin Nicel ve Nitel Performansına Etkileri/The Effects of The Structural Capital and the Human Capital on The Quantitative and Qualitative Performances of the Enterprise. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(44), 195-220.